

PLURALNOST RAZISKOVANJA

Slovenski roman: Mednarodni simpozij Obdobja – Metode in zvrsti. Ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan; prev. Marta Pirnat Greenberg. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2003 (Obdobja 21).

Zbornik *Slovenski roman* nadaljuje serijo Metode in zvrsti, ki po koncu diahronega raziskovanja po slogovnih obdobjih odpira še nove vrstno-žanrske in metodološke pristope v raziskovanju literature in jezika. Zbornik je rezultat simpozija, odvijal se je v Ljubljani decembra 2002, katerega namen je bil zbrati domače in tuje sloveniste in s tem prikazati aktualno raziskovanje slovenskega romana, ki ni omejeno le na domače znanstvene ustanove in monografije njihovih raziskovalcev ter poglavito literarnovedno periodiko. Osredotočenost na slovenski roman nikakor ne zanemara splošnih premislekov o romanu, kot sta problema vrstne definicije in žanrske taksonomije. Za razumevanje ustroja zbornika je dobro omeniti nekaj osnovnih vodil vodstva simpozija avtorjem. Organizator navaja, da so posebej zaželeni prispevki, ki razširjajo obzorje literarnih raziskav romana z orodji drugih disciplin, kot so tržne, psihološke, sociološke in kulturološke študije. Tak pristop pušča precejšnjo svobodo raziskovalcem, se odmika od strogo tradicionalnih načinov raziskovanja literature (čeprav jih seveda ne zapostavlja ali izloča) oziroma prestopa njihove okvire in vnaša metodološko pluralnost ter (vsaj načelno formalno) metodološko enakovrednost. Skratka, v raziskovanje literature precej neposredno vnaša soobstoje različnih metod in metodologij. Nenazadnje je to verjetno celo nujna, saj roman v vsej svoji zgodovini in raznolikosti še ni bil (in verjetno ne bo) povsem zadovoljivo definiran in obvladljiv, novi pristopi – če že ne prispevajo neposredno k splošni definiciji romana – pa lahko natančneje določijo in označijo njegove posamezne oblike oziroma pojavnosti, posebno velja to za žanrske invariante. Da ostaja vprašanje romana (vrstno in žanrsko) še vedno odprto, dokazujejo tudi avtorji s prispevki, tako s sklepi razprav kot povsem neposredno s krajšimi premisleki o romanu kot literarni vrsti – največkrat v uvodnih odstavkih svojih člankov (vsaj 19 ali četrtina je takih člankov, ki nosijo sicer kratke, a očitne teoretične premisleke). Navodilo je udeležencem puščalo domala proste roke pri izbiri gradiva in njegovi analizi, saj je glede na slovensko literarno stvarnost v raziskavo in razpravo pripuščen dolga oziroma daljša proza ne glede na vrstno oznako. Pospešeno se briše tudi razlika med t. i. visoko in nizko literaturo; temu v prid govori vse več raziskovalcev, ki se zanimajo za slednjo. Pričakovati je bilo predvsem ukvarjanje z romanom v ožjem smislu, čeprav je ta termin lahko sporen, saj je roman (danes) predvsem zbirni pojem, ki je povsem nadvladal druge oznake daljše proze. V najavi simpozija so navedene poglavitne teme razprav, ki dejansko pokrivajo celotno polje tradicionalnega proučevanja in hkrati vnašajo nekatere manj uporabljane pristope v relevantno razpravljanje o literaturi (lokalni bralci, manipulacija, nagrade, subvencije, popularnost, roman in druge umetnosti, roman in drugi mediji, digitalizacija romana). Hiter prelet razprav pokaže, da so raziskovalci še vedno najbolj zavezani preizkušnim pristopom (obravnavajo avtorja, primerjava del, struktura, ideja besedila, jezikovne in slogovne značilnosti itd.), manj pa je zaznati socioloških in kulturoloških vpogledov v besedila. V tem oziru pogrešamo več o *literarnem življenju* oziroma o *sistemu literature*, kajti govor o leposlovnih knjigi sicer trajno zaposluje precej raziskovalcev, vendarle pa pušča precej ob strani njen končni smoter – konzumpcijo literature (ne zgolj knjige kot tržnega blaga). Ne glede na to so praktično vse teme možnega razpravljanja, ki jih je ponudil razpis za simpozij, dobile realizacijo v obliki referatov in razprav v zborniku.

Zbornik *Slovenski roman* obsega 724 strani, na katerih je našlo prostor 76 razprav, kar je impresivna številka in razveseljujoče dejstvo, ki kaže na neusahlo zanimanje za literaturo in na strokovno ozaveščenost ter zavzetost. Zbornik sestavlja enajst sklopov, ki po besedah urednikov smiselno združujejo sorodne prispevke. Merila za uvrščanje posameznih člankov niso enotna,

kar bi bilo glede na njihovo število in precejšnjo raznorodnost tudi težko pričakovati. Ureditev so narekemale same razprave, ki jih je bilo že zaradi preglednosti potrebno združiti v bolj ali manj enotne in zaokrožene sklope. Dva sklopa, **Slovenski roman v 19. stoletju** in **Sodobni roman**, sta časovno zamejena in sta nasledek bolj uveljavljenega kronološkega načela razvrščanja; to nekako velja še za razdelek **Ivan Cankar in sodobniki**, kjer je večji del člankov (štirje) namenjen obravnavi romanov Ivana Cankarja: vse od njegove metaforike, rahljanja tradicionalne podobe romana in njegovega premisleka o romanu kot velikem tekstu (temu vidiku se v svoji študiji posveča Jožica Čeh); ideje poti in doma (Tatjana Čepevska); povezave imen krajev z usodo Martina Kačurja (Jože Lipnik) do njegove lastne refleksije o literaturi (Ivana Živančević - Sekeruš). Dva od šestih prispevkov obravnavata sodobnike: Izidorja Cankarja in Frana Govekarja. Njuna stična točka je naturalizem, pri čemer je v članku Katarine Marinčič pri prvem obravnavano nasprotovanje naturalizmu, pri drugem pisatelju pa Evald Koren razkriva modifikacijo romana *V krvi*.

Raziskave slovenskega romana 19. stoletja bodo prejkone vedno aktualne, kar potrjuje poseben sklop, posvečen temu obdobju in produkciji. Zanimiva je predvsem primerjava romanov *Deseti brat* in *1895, potres* zaradi njune časovne oddaljenosti. Ta raziskava Nade Petkovske je poskus prikaza razvoja slovenskega romana, »pogojno opredeljenega kot ljubezenski roman« (str. 34), oziroma razbiranje razlike med romantično in postmoderno interpretacijo iste teme. V okviru razdelka kaže izpostaviti še članek Timothyja Pogačarja, ki obravnava Tavčarjevo *Visoško kroniko* v luči liberalizma in literature. Razprava namreč upošteva sociološko razsežnost obravnave literature, ki je, vsaj kar se romana tiče, še kako relevantna in potrebna.

Razdelek **Žensko vprašanje in Zofka Kveder** prinaša predvsem obravnavo del avtoric; raziskovalci se ustavljajo pri tipično ženskih temah (odnos med materjo in hčerjo, feministična literatura oziroma feministični roman, ženska kot dejavni subjekt), bolj splošno literarnih, kot je obravnava sodobnih slovenskih romanopisk, ter pri izrazito moški percepciji in mitologizaciji ženske pri Ivanu Cankarju. Slednji pogled nekako odstopa od poglobitvinih tem »ženskega vprašanja« in bi morda bolj sodil v razdelek o Cankarju kot v kontekst sodobnega razpravljanja o ženskem vprašanju, saj le-tega razumemo predvsem kot notranji ženski pogled, kot žensko perspektivo. Alenka Jenstrle Doležal tako v svoji razpravi (str. 111) piše: »Ivan Cankar sicer opisuje ženski svet z ogromno sočutja in razumevanja, po naturalistih uvede metodo transgresije v svojo prozo – »prestopi v žensko«, identificira se z drugim spolom, vendar ga izdaja njegov spol prav v njeni mitologizaciji in idealizaciji in tudi v ohranjanju stereotipnih predstav o ženski.« V okviru tega razdelka je opazen tudi kompromis razvrščanja, saj bi razprava Silvije Borovnik o sodobnih ženskih romanopiskah utegnila najti mesto v okviru Sodobnega romana. Oblikovanje razdelka tako predpostavlja »žensko pisavo« kot nekaj dovolj drugačnega, kar niti ni tako samoumevno, saj je feministična literarna teorija angažirana predvsem v podporo političnemu cilju: razgradnji dominantne (moške) kulture. V sami literarni vedi, kot je znano, ne predstavlja posebne metodologije, temveč razširitev tem in proučevanje literature in celote sistema literature z ženske perspektive. Zdi se, da raziskave s feministične ali ženske perspektive (trenutno) ne prinašajo več bistvenih ugotovitev ali drugače: ponavlja se zorni kot proučevanja, ki je bil razgrnjen v *Pišejo ženske drugače?* Silvije Borovnik. Kvalitativnih premikov v proučevanju ženske literature tako verjetno ne kaže pričakovati, pač pa še večjo številčnost raziskav. Upošteva je relativno majhno zastopanost študij na ženske teme (dobrih šest odstotkov) je nekoliko presenetljivo, da je zbornik med drugimi uvrščen pod predmetno oznako (COBISS) ženska književnost, kar bralca nekoliko neupravičeno napeljuje na misel, da vsebuje posebej pomemben del razprav na to tematiko.

Četrti razdelek **Žanri** je najboljšežnejši, kar reflektira že izvršeni premik strokovne naklonjenosti tudi k »nizki« oziroma »lahki« književnosti. Premik je za razumevanje funkcije literature in statusa v družbi toliko pomembnejši, saj žanri tradicionalno po definiciji sodijo v polje lahke

(neumetniške) literature in so s tem predestinirani kot množična in trivialna (manjvredna) literatura. Sodobna (postmoderna) literarna produkcija je s preseganjem »visoke« in »nizke« literature ter z izrazitejšim naslanjanjem na žanre pripomogla k drugačni optiki, čemur po letu 1980 sledijo tudi raziskave. Številčnost razprav torej ni nikakršno presenečenje, saj literarni sinkretizem (ne le žanrski) ponuja nova področja raziskovanja. Trditvi urednikov, da so bile novost simpozija žanrske analize, vendarle ni mogoče povsem pritrditi, saj je relevantno strokovno razpravljanje o žanrih zaradi stapljanja umetniške in »manj« umetniške literature prisotno že nekaj časa. Prav tako niso novost analize in interpretacije z ženske perspektive – razen seveda, če ni pri obeh novost mišljena izključno glede na umestitev v okviru simpozija in zbornika Obdobja. Težišče je vsekakor na zgodovinskem romanu, ki ima eno temeljnih ideoloških funkcij naroda: podoživljanje njegove konstitucije – to pa po besedah Igorja Grdine narekuje obravnavo tega žanra »ne zgolj kot tipično oziroma tipizirano obliko t. i. množične kulture« (str. 161), saj je sooblikoval in sooblikuje, artikulira in formulira kolektivne predstave naroda. Kakršna koli (morebitna) degradacija zgodovinskega žanra na nivo zgolj lahke književnosti pomeni kvečjemu nerazumevanje njegove vloge in pomena. Nadežda N. Starikova podčrta, da je zgodovinski roman ključni nacionalni žanr. Prav v luči tega dejstva je razumeti obsežno produkcijo in trajno raziskovanje, kajti interpretacija in reinterpretacija zgodovine sta vedno aktualni, bodisi za utrjevanje nacionalne ideologije bodisi za njeno preureditev. Vanesa Matajc tako v premisleku o sodobnem in modernem slovenskem zgodovinskem romanu ugotavlja funkcijo le-tega skozi optiko interference dveh njegovih tipov: zgodovinsko filozofskega in fiktivno zgodovinskega. Drugačno klasifikacijo je podala Starikova, ki razlikuje zgodovinsko-biografski, zgodovinsko-filozofski ter zgodovinsko-socialni roman. Ugotavlja, da ima slovenska pripovedna proza med obema vojnama vse tri tipe. Inovativna je oznaka intelektualni roman za Bartolov *Alamut*, ki je uvrščen v zgodovinsko-filozofski tip s podkrepitvijo, da se opira na »antične in moderne evropske filozofske koncepte in teorije«, s čimer je Bartol v besedilo vnesel filozofski kontekst (str. 256). Z novimi raziskavami se potrjuje teza, da idearij zgodovinskega romana pripada drugim (prvenstveno neliterarnim) družbenim segmentom, da je v njegovi strukturi bistveno bolj kot v katerem koli drugem žanru – tu se mu pridružuje še znanstvena fantastika – vtakna ideološka vsebina in družbena angažiranost. Po dva referata se lotevata tem s področja mladinske literature in biografije oziroma avtobiografije. Zanimiva ostajata detektivka oziroma slovenski kriminalni roman, ki predstavljata reprezentativni žanr medbesedilne prakse prostoderne in preseganja dihotomije med visoko in nizko literaturo. Precej manj reprezentativen se razdelek pokaže na ozadju raznolikosti žanrov, ki jih obravnava. Poleg zgodovinskega sta dve študiji namenjeni žanrom mladinske književnosti in detektivki (kriminalki), po ena pa biografiji, avtobiografiji in potopisnemu romanu. Uvodno, pregledno in splošnoinformativno besedilo *Žanri v slovenski daljši prozi* Aleksandre Belšak, ki interpretira število kritičnih žanrskih omemb na podlagi Kataloga literarnih pojmov ZRC pri SAZU, pokaže, da bi smeli pričakovati vsaj še obravnave kmečkega (zaostanek za zgodovinskim je praktično zanemarljiv), vojnega in znanstvenofantastičnega žanra. Odsotnost slednjega je nenavadna, saj gre za produktiven in razvit žanr v okviru slovenske literature, povrh vsega je sočasna produkcija znanstvene fantastike v drugih medijih (izstopa predvsem film) v vzponu.

Razprave v razdelku **Sodobni roman** razširjajo vedenje o konstantah človekovega bivanja in percepcije sveta, ki se neprestano udejanja v literaturi: mitski, ciklični model časa in sveta v *Menuetu za kitaro* Vitomila Zupana (Lidija Boškovič), človekov intimni čustveni svet v današnjem slovenskem (urbanem) socialnem okolju (Helga Glušič), tujstvo (Elena Popovska), dom in hrepenenje (Joanna Pyszczola). Zanimiv je prikaz možnosti dopolnjevanja literature in popularne psihologije na primeru romana *Velika žival samote* Evalda Flisarja, še več, po mnenju avtorice Metke Peserl naj bi prav literatura v primerjavi s popularno psihologijo nastopala kot učinkovitejše orodje svobodne volje, s katerim lahko razrešujemo uganke naše duševnosti (str. 303): kakovo-

stna literatura kot psihološki priročnik par excellence. Odras družbenopolitične stvarnosti v romanu pred osamosvojitvijo je raziskala Julija A. Sozina, ko se je, kot je znano, pisateljski intelektualni krog slovenstva odmikal vladajoči ideologiji in je po avtoričinem mnenju pripomogel »izogniti se vojni, v katero so se zapletle druge nekdanje jugoslovanske republike« (str. 332), kar je morda pretirana trditev, pripisana verjetno zaradi izjemnega prispevka pisateljev intelektualcev k oblikovanju državne samostojnosti.

Praviloma razprave vsebujejo krajše teoretske premisleke, kolikor zahteva sam predmet raziskav oziroma kjer je potrebno npr. žanrske, klasifikacijske, terminološke (in)variante natančneje opredeliti in razložiti. Razdelek **Teorija** v tem pogledu združuje študije s prevladujočim teoretskim delom. V literarna raziskovanja se nadaljuje uvajanje konceptov, ki so primarno pertinentni drugim disciplinam oziroma so primarno nastali v njihovem okviru. Primer je koncept prostor možnega Pierra Bourdieuja iz polja sociologije, ki ga je za poimenovanje vzorcev medsebojnega učinkovanja različnih književnih del iz različnih kultur in obdobj v svoji razpravi uporabila Mária Bátorová. Povsem drugačen problem – zamiranje ideologije literarne avtonomije – razčlenjuje Marko Juvan v razpravi Fikcija in zakoni. Literatura z vidika fikcija – resničnost postaja izenačena z ostalimi diskurzi prostora javnosti, o čemer priča sodni epilog primera Pika-lo, ki mu je potrebno dodati še primer Brede Smolnikar, kar vse postaja očitna grožnja svobodi literarnega (umetniškega) ustvarjanja. Teoretskemu premisleku na konkretnih primerih so zavezane razprave o lirizaciji romana (Irena Novak Popov), rewritingu kot literarnem postopku (Peter Scherber) formi (slovskega) romana (Jola Škulj), Janez Vrečko pa pokaže na bližino in strukturno sorodnost grškega in novoveškega romana.

Jezikoslovno proučevanje slovenskega romana tvori naslednji sklop (**Jezik**). V njem se raziskave gibljejo v okviru predvidljivih problematik: raba sopomenskosti pri prevajanju, slogovna analiza kot osnova medbesedilne, različni upovedovalni postopki na jezikovnih ravlinah vse do analize ključne besede srce v delu Ivana Tavčarja *Mrtva srca* v razpravi Francke Premk. Z literarnovedne perspektive je nekonvencionalen prispevek Primoža Jakopina, ki nadaljuje raziskovanje entropije v slovenskih literarnih besedilih, tokrat na primerjavi besedil Ivana Cankarja in Cirila Kosmača, ki sta prikazana kot nizkoentropijski jezikovni model, kar v splošnem pomeni večjo predvidljivost njenega jezika. Pri uporabi te metode pogrešamo obširnejšo teoretsko utemeljitev rezultatov, posebej tistih, ki se nanašajo na primerjavo istega besedila, Platonove Države, v različnih jezikih. Marko Jesenšek je predstavil nenavadno rabo in funkcijo sopomenskosti v delu *Robinson mlajši*, ki ga je sredi 19. stoletja iz češčine prevedel Oroslav Caf. Zasnova prevoda (besedilo je prevod didaktične predelave Dafoejevega dela) naj bi seznanjala slovenskega bralca s češkimi in še nekaterimi slovanskimi sopomenkami (Cafov cilj je bil skupni slovanski jezik), vendar je njihova pretirana raba, kot poudarja Jesenšek, opazno zmanjšala razumljivost besedila. Medbesedilni kriptogram v *Pomladnem dnevu* Cirila Kosmača je Marija Mercina zasnovala na »prikritih, kriptogramskih« stilnih, pomenskih in funkcijskih razmerjih med *Pomladnim dnevom* (in njegovo kasnejšo različico) ter tremi besedili, ki so izvorno dve iz romana izpuščeni poglavji. Martina Orožen v študiji Slovenski svetec in učitelj razkriva učinkovitost množice arhaičnih jezikovnih sredstev pri upovedovanju zgodovinske snovi in poustvarjanju dobe in s tem ponovno pokaže na nujnost jezikovne analize (tudi pragmatične, socio- in psiholingvistične) za celovito razumevanje literarne umetnine.

Naslednja dva razdelka, **Slovenski in evropski roman** ter **Slovenski in južnoslovanski roman**, povezuje obravnava romaneskne proze v razmerju do tuje produkcije in interpretacije. Dominantni položaj angleščine in kulture angleško govorečega sveta produktivno vpliva na raziskovanje jezikovnega stika slovenščine in slovenskih literarnih ustvarjalcev z angleščino, tako kar zadeva prevajalstvo kot status slovenskosti avtorja v novem (večinoma severnoameriškem) okolju. Besedila s tozadevno tematiko so zaokrožena v razdelku **Slovenski roman in angleščina**. Nekatere analize iz teh treh razdelkov potekajo na relaciji posameznih kultur, pri čemer so ro-

mani predvsem primeri za razgrnitev problemov ustreznega prenosa določene (narodne oziroma nacionalne) kulture v nov, drugačen kulturni prostor. Tu je v ospredju premoščanje prevajalskih težav in funkcionalnost oziroma disfunkcionalnost kulturnih prvin v prevodu. S tega vidika piše Božena Tokarz, ki obravnava prevod Gombrowiczevega *Trans-Atlantika* v slovenščino. Vprašanje obrne v drugo smer David Limon, ki razkriva težave prevajanja slovenskega romana v angleščino na primeru Jančarjevega romana *Katarina, pav in jezuit*. Roman oziroma katero koli literarno delo je v tipu take raziskave, osredotoča se na semantično polje, funkcijsko analiziran kot kulturni medij. Skupni imenovalec omenjenih razdelkov je tako kulturni stik, ne glede na to, da so posamezni članki bolj osredotočeni na ustaljeno literarnovedno primerjavo npr. dveh romanov: tujega (domnevnega) zgleda in domače aktualizacije z vsemi nujnimi prilagoditvami (npr. Tone Smolej piše o *Germinalu* kot zgledu za Finžgarjev *Iz moderne sveta*). Spet drugi prispevki so splošno kulturnega in informativnega značaja, presenetljivo majhno pa je zanimanje za zamejsko književnost (o Florjanu Lipušu v razdelku Sodobni roman piše Zoran Konstantinović in Fedora Ferluga - Petronio o Ivanu Trinku). Od besedil, ki se posvečajo slovenskemu in južnoslovenskemu romanu, sta dve primerjalni, ki obravnavata po dva romana: Branka Brlečić - Vujić piše o Kosmačevem *Pomladnem dnevu* in Desničevem *Prolječa Ivana Galeba*, Naume Radičeski pa z vidika narodove stiske in boja za svobodo o Bevkovem *Čedermacu* in Mari Stojana Hristova. Prva primerjava ugotavlja stične točke prehoda *Pomladnega dneva* in *Prolječa Ivana Galeba* iz »razbijanja epske strukture romana proti lirski metafori in esejistični analizi« skozi referenčno optiko *Iskanja izgubljene časa*. Avtorica razbira polifonično strukturo romanov – prepletanje vsebinsko-tematskih tokov in v njih zasleduje predvsem lirične prvine, kar razpravo umešča v isto problemsko polje kot študijo Lirizacija romana Irene Novak Popov, ki se sicer nahaja v sklopu teoretskih raziskav. Đurđa Strsoglavac je izdelala seznam prevedene slovenske beletristike in esejistike v jezike južnoslovenskih narodov od leta 1991 naprej. Rezultati so pričakovani: najbolj se je prevajalo poezijo, največ je prevodov je izšlo na Hrvaškem, zatem v Srbiji in Črni gori, Bosni in Hercegovini, najmanj pa v Makedoniji. Po letu 1991/1992 je opazen upad prevajanja (vojna), ki se po letu 1995 počasi popravlja, vendar z močnimi nihanjem po posameznih letih. Zanimivo bi bilo narediti še komplementarno raziskavo prevodov v slovenščino. Vladimir Osolnik v prispevku Slovenski in južnoslovenski zgodovinski roman v drugi polovici 20. stoletja prepričljivo pokaže kompleksnost žanra, njegovo bistveno povezanost z družbeno-političnimi okoliščinami pri ustvarjanju zgodovine kot zgodbe, kot pripovedi. Nazorno poudari pomen zgodovinskega žanra, v katerem se »očitneje kot v drugih žanrih kažejo značilnosti literarnega razvoja« (str. 583), pripoved pa vase vgrajuje predvsem etnične in etične kategorije. Poleg krajše zgodovine žanra v prostoru južnoslovenskih narodov in Balkana ponuja razprava obilo iztočnic za raziskave razmerja med literaturo, družbo in zgodovino. V predhodnem razdelku temo prisotnosti slovenske literature v tujini odpira István Lukács v študiji Začetki recepcije slovenskega romana v madžarskem prevodu. Izmed razprav v razdelku o slovenskem romanu in angleščini na primeru literarnega opusa Louisa Adamiča in romana Ernesta A. Stieglerja ... *So Shall They Reap* načneta Henry R. Cooper, Jr., ter Mihael Kuzmič že/še odprto vprašanje, kateri nacionalni književnosti pripada književnost izseljencev, napisana v jeziku države, kjer pisatelji bivajo. Sklepi se opirajo na ugotovitve o dvojnosti in hibridnosti take literature, ki pomeni prispevek za obe nacionalni književnosti.

Bralci romana in druge discipline je najbolj raznorodno sestavljen sklop. Trije članki obravnavajo bralca: osnovnošolskega, »splošnega« in gimnazijskega, kar je razmeroma malo, če upoštevamo razmah proučevanja recepcije literature in usmerjenost temeljne literarnovedne paradigme na bralca. Milena M. Blažič na podlagi raziskave o realistični in fantastični literaturi v osnovni šoli ugotavlja, da je učni načrt in s tem pouk književnosti »kljub prizadevanjem, da bi ostal neideološki, napreden in nevtralen v razmerju do tradicionalnih socialnih utopij, delno zazrt v preteklost, čeprav je naravnost v prihodnost« (str. 668). Učence da želi utrditi v prepričanju

o neproblematičnem in varnem otroštvu, ki je lepše od resničnega sveta. Ni sicer jasno, kaj naj bi pomenilo »zazrtost v prihodnost«, najverjetneje pa gre za soočanje osnovnošolcev, posebej še v zadnjem triletju, z resničnimi problemi in izzivi njihove življenjske poti. Vendar bi bilo za take vrste pouk potrebno storiti še marsikaj več, ne le prikrojiti učni načrt. Pristop je navzkriž še z reglementacijskimi težnjami sodobne šole in permisivne vzgoje, ki učence resnično zavija v kopreno neodgovornosti, ter imperativom njihove pravice do česarkoli. Ni le pomanjkanje problemskih vsebin na stranskem tiru, temveč samo njihovo zaznavanje in odkrivanje. Zgolj večji delež tovrstne literature v takih razmerah najverjetneje ne bi imel učinka. Gimnazijsko branje za ustrezno recepcijo kánona zahteva literarnovedno znanje in bralne sposobnosti, kot v članku Roman v gimnaziji poudarja Alenka Žbogar. Problem pa je – in to že v osnovni šoli – obravnava prezahtevnih besedil, ki na bralno dejavnost in položaj literature v preferencah mladih ne učinkuje spodbudno. Z informacijami zelo nabiti učni načrti naših šol pogosto ne omogočajo dejavnega stika in dela z besedilom – preprosto zmanjka časa. Avtorica ugotavlja, da to pogubno vpliva na bralno kulturo, kar potrjuje raziskava Gregorja Kocijana o bralcih romanekne proze v letih 1973–1998 in kaže na razmeroma nezahtevnega bralca, skrb zbujajoč pa je predvsem delež nebralcev, ki se giblje okrog 40 odstotkov. Sklepamo lahko, da sta neuravnoteženost učnih načrtov (želje avtorjev vs. učinek na terenu), ki ne negujejo bralne kulture, in prej omenjeni podatek očitno v vzročno-posledičnem razmerju.

Otipljiv rezultat zbornika *Slovenski roman* so premisleki definicij, ki pripomorejo k jasnejši podobi nekega pojma, razmejevanju med njimi (npr. žanrske invariante in različice) ter nove ključne besede. Pomemben je še en vidik: izmed vseh člankov je kar 27 (dobra tretjina) takih, ki se bolj neposredno ukvarjajo z očitnimi vplivi drugih, evropskih, južnoslovanskih in severnoameriške književnosti na domače ustvarjanje. Nedvomno tudi zaradi kratkosti razprav, prirejenih simpozijjskih referatov, dobra četrtina vseh postavlja v središče zanimanja en roman, le nekaj primerjav pa poteka na ravni dveh romanov. Večinoma je obravnavanih več del, praviloma pa velja, da se s količino obravnavanih del večja tudi splošnost ugotovitev. Tako lahko bremo precej natančne analize (npr. razprava Slovenski svetec in učitelj Martine Orožen) in po drugi strani panoramska besedila z orisom glavnih značilnosti obravnavanih romanov (npr. Izraz negotove zavesti Helge Glušič).

Zbornik *Slovenski roman* odraža predvsem trende sodobnosti v proučevanju literature – področje romana pa prav zaradi variantnosti te vrste in števila izdanih del raziskovalcem ponuja največ smeri raziskovanja, tudi interdisciplinarnih. Precejšnja raznorodnost raziskav – poleg obširnosti je to njegova najbolj opazna značilnost – ima v primerjavi z monografijami enega avtorja sicer določene slabosti (predvsem ni enotnega metodološkega vidika, sistematično urejenih rezultatov), ki pa jih uspešno kompenzira z mnogovrstnostjo, ki bralca (predvsem strokovnjaka) prisili k neprestanemu preverjanju lastnega metodološkega (literarnovednega) orodja, kajti danes je v humanistiki zelo težko zaobiti posamezne (nove) raziskovalne pristope, tudi tiste, ki izvorno pripadajo drugim disciplinam. Urednikoma zbornika lahko pritrdimo, da je bil temeljni cilj zbornika, pluralnost in interdisciplinarnost, uspešno uresničen.

Robert Jereb
Idrija